

**ЗОРАН
БОЈАРОВСКИ**

Се плашам дека овој текст и нема на кого да му се обрати. Кога седнав да го пишувам ги имав на ум интелектуалците и тоа оние што се занимаваат со творештво, уметниците кои со посебностите на своите дела сведочат или реагираат на времето што го живее ме. Сега се плашам зашто не ги гледам, не ги слушам, не ги читам... Се прашувам дали се исплашени? Од кого? Од што? Зар не ги доживеавме тие времиња? И така почнувам да размислувам за цензурана.

Долга е историјата на цензорски тие интервенции, бурна и скандалозна. Цензурана првпат се појавува во стапиот Рим како арбитри попули, а оттогаш тој занает не е многу променет. Еден полски поет рекол дека цензорите се ладнокрвни прозаични страјари, кои заради природата на работата, се недоверливи, и кои секогаш стоят „покрај оградата, на границата, но никогаш во средината на животот“.

Цензурана е трајна. Има долга традиција, знае да се прити и да се појави во разни фази со соодветни досетки како што биле, на пример, „данокот на шунд“. Данило Киш пишуваше дека постои и таканаречена „пријателска цензура“. Тоа е онаа цензура кога те советуваат нешто да исфрлиш од ракописот или од делото, онака, чисто пријателски. Не од некои други мотиви.

Цензурана може да изгледа дури и кога е укината. Најдеструктивна е кога е внатрешна, автоцензура. Во такви ситуации авторот се надгледува самоиот себеси. Додека ги пушта сло-

За слободата на изразувањето

Анатомија на цензурана

бодоумните мисли и идеи низ ситото на автоцензурана, авторот го прави сопственото дело безвредно, а себе си се доведува во очајна состојба.

Цензурана е негативна, но и драматична појава: таа покосила и понижила многу славни имиња или, пак, ги исфрлила во прв план оние автори што влегоа во уметноста благодарение на скандалите или забраните. Но веднаш да појаснам: Не сум склон да ја прифатам идејата дека цензурана е исто толку корисна колку и штетна и дека нејзиното постоење е добредојдено како и нејзиното отсуство, зашто така многу забранети книги направила привлечни, а на вредните дела не успеала да им наштети. Цензурана внесува збрка во системот на вредности. Мислам дека е посоодветно да се каже дека општеството не може да се замисли без некое ограничување, исто како што не може да се воспостави апсолутна цензура. На владеењето на цензурана му се опира досетливиот јазик и создавањето „специфичен семиотички систем“ кој ја развеселува публиката, а ја лути власта.

Има еден класичен мит кој вели дека поетите, писателите, уметниците се како „школка која создава бисери само доколку ја надразнуваат зрнцата песок“. Тој мит се вклопува во некои дебати дека страдањето е храна за уметноста, и дека вредните дела и специјалниот јазик со кој комуницираат се создаваат во услови на отпор кон принудата и цензурана. Тоа е „уметност на преправање“ (мимикрија) која докажува висок степен во надмудрувањето со цензорот, иако постојано се соочува со опасност во една таква ситуација да се исцрпи и да заборави на суштината. Натпреварот со цензорите може да биде потикнувачки, но и кобен. Потикнувачки е тогаш кога уметникот се снаѓа, пронаоѓа нови постапки и финеси, ги пробива ограничува-

њата и освојува нови уметнички подрачја, а кобно е ако се оддалечува од себе и од својот свет и ако неговата уметност се врзува за забрани и развива борбен дух наместо чисто уметнички.

Цензурана поставува стапици, знае да го совлада уметникот, да го соочи со суетата и да го направи првично важен. Нему, на уметникот, може да му годи тоа што го зезнал цензорот и што отворил некоја табу тема. Тогаш може да се возгордее како јунак кој е под надзор на власта. Но, на крајот на една таква борба со цензорот, уметникот се чувствува изигран, затоа што своето дело, вушност, му го посветил на прогонувачот. Да се надмудри глупавата цензура не е некој триумф. Уметникот што владее со својот занает нема да прифати натпревар со неа. Во неговото дело нема да има брбррење и бесмислици. За таков уметник не може да се каже дека „успеал да им подметне“, зашто таквиот уметник не треба да подметнува дело под притисокот на цензорот, туку да создава како резултат на неговиот талент.

Мрачните години на цензурана се можеби минале. Механизмите на цензурана што произлезе од времето на едноумието се застарени зашто се распадна тој идеолошки систем што ги создаде. Но, некои уметници зборуваат дека цензурана може да проработи на два часа или на по-длабокото време кога треба да се афирмираат или заштитат некои нови митови кои не мора да имаат таква идеолошка матрица каква што најчесто се врзува за цензурана. Интелектуалците не смеат мирно да го гледаат раѓањето на нови митови. Тоа за нив треба да биде предизвик зашто новата цензура не е во институциите на системот, туку во секој граѓанин кој е подготвен да го чува митот во името на една групација.

(АВТОРОТ Е НОВИНАР)

Некои уметници зборуваат дека цензурана може да проработи на два часа или на по-длабокото време кога треба да се афирмираат или заштитат некои нови митови што не мора да имаат таква идеолошка матрица каква што најчесто се врзува за цензурана. Интелектуалците не смеат мирно да го гледаат раѓањето на нови митови. Тоа за нив треба да биде предизвик зашто новата цензура не е во институциите на системот, туку во секој граѓанин кој е подготвен да го чува митот во името на една групација

